

Las alps grischunas ed ils culms

Da gronda muntada per l'agricultura e l'ecologia

■ (anr/gc) La novissima edizun da la Terra Grischuna (5/2014) sa fatschenta cun la muntada da las alps grischunas e dals culms (sursilvan: mises e cuolm) per l'agricultura en noss chantun. Igl è il medem mument er ina retrospectiva sin quai ch'è succedì questa stad durant l'alpeggiaziun. Divers aspects vegnan resguardads e declarads. Nus savain sa restrenscher be sin insaquants. Strusch 25 km en lingia directa davent dal cunfin grischun datti en diversas valladas da la provinzia da Sondrio e Lecco (Italia) alps che fan fin 20 midadas cun biestga ed iseglia durant la stad. Ins va da calécc tar calécc. Quai è simpels mirs sitgs che vegnan surtratgs mintgamai cun ina blatga. Qua vegn abità e fatg chaschiel. Quel dals calées saja in product zunt tschertgà.

La pastiglia d'alp

Il temp d'alpeggiaziun dura en il Grischun en la media 90 dis. En Svizra van 17 000 umens e dunnas ad alp, da quels pli che 1500 persunas en il Grischun. Tar la derivanza dal personal d'alp ha i dà grondas midadas. Ina giada deva i prest be indigens. Spezialmain ils Lumnezians eran enconuschents sco buna fameglia d'alp.

Las alps s'audan en noss chantun a vischnancas e corporaziuns. Sin quella deva i ditg nagin personal feminin. Oz è quai mal midà. Bleras dunnas van uss ad alp. I dat bain anc alps be cun personal indigen,

Cuverta da la Terra Grischuna 5/2014. MAD

ma sin bleras èsi sulettain persunas estras. Ils giuvens prefereschon pli attractivas occupaziuns. Blers n'èn betg pronts da barattar per trais mais lur post da lavur per in dir job cun lungs dis da lavur ed ina paga modesta.

Sin las alps grischunas vegnan alpegiads 130 000 animals – 13% si da la Bassa. Quel «turissem cun biestga» porta bainvegnidas entradas als possessurs da las alps. En las regiuns rumantschas datti en la media mintgamai 50–100 animals per alp. Ils 1500 engaschads sin las alps grischunas

contribueschan considerablmain a l'ecologia dal territori muntagnard.

Clavès ed uigls – davanz en il vitg e sils culms

La mecanisaziun en l'agricultura ed il squitsch economic han sfurzà dad ereger adina pli grondas stallas a l'ur dal vitg. Ils clavès ed uigls, tant en il vitg sco d'enturn e sin ils culms, vegnan perquai utilisads adina damain u insumma na. Tscha e là han ins midà stallas veglias per part en bellezza abitaziuns.

Products tschertgads

Er en il Grischun porta l'agroturissem, enconuschent generalmain sut «Vacanzas sin il bain puril», blers avantatgs. Aschia pon manaschis purils affittar stanzas, vender lur products ed er organisar events sco per sumeglia David e Nadia Deplazes, Surrein, cun lur lamatrekking sin l'Alp Glivers nua ch'ins po era star sur notg. Plirs products e spezialitads dad alp portan il num «Grischun». Lur gust è zunt varià, sco la derivanza e different il pretsch. Cunzunt il chaschiel-chaura d'alp è daventà ina raritad – sco quel che Linus Casanova da Vrin fa or dal latg da sias 162 chauras sin l'Alp Parvalsauns.

La Terra Grischuna porta anc diversas contribuziuns en las rubricas «Magazin» e «Gasetta». Ella è fatga fitg bain, interessanta ed illustrada – sco adina – plaschaivlmain.